بتقریب: ہندی الاصل مذاہب سمینار ۱۹۹۴ء

سکھ دھرم

از

رائے چتر من

خدابخش اورینٹل پبلک لائبریری، پٹنہ

بتقریب، ہندی الاصل مذاہب سمینار ۱۹۹۴ء

سکھ دھرم

از

رائے چترمن

خدا بخش اورینٹل پبلک لائبریری، پٹنہ

تقسیم کار:
○ مکتبہ جامعہ لمیٹڈ، جامعہ نگر، نئی دہلی۔ ۱۱۰۰۲۵
صدر دفتر:
○ مکتبہ جامعہ لمیٹڈ، جامعہ نگر، نئی دہلی۔ ۱۱۰۰۲۵
شاخیں:
○ مکتبہ جامعہ لمیٹڈ، اردو بازار، دہلی۔ ۱۱۰۰۰۶
○ مکتبہ جامعہ لمیٹڈ، پرنسس بلڈنگ، بمبئی۔ ۴۰۰۰۰۳
○ مکتبہ جامعہ لمیٹڈ، یونیورسٹی مارکیٹ، علیگڑھ۔ ۲۰۲۰۰۲

اشاعت: ۱۹۹۴ء
قیمت: پانچ روپے

لبرٹی آرٹ پریس (پروپرائٹرز مکتبہ جامعہ لمیٹڈ) پٹودی ہاؤس دریا گنج نئی دہلی میں طبع ہوئی

حرفِ چند

خدا بخش لائبریری کی طرف سے جب یہ منصوبہ بنا کہ انسان میں چھپے درندے کو کیسے رام کیا جائے تو جہاں اور بہت سی باتیں سمجھ میں آتی چلی گئیں وہاں یہ بھی خیال آیا کہ فارسی عربی کے عالموں نے ہندومت اور ہندستان سے اُپجے دیگر مذہبوں کے بارے میں جو کچھ لکھا ہے اس پر ایک بھرپور سیمینار کیا جائے، متعلقہ مصنفوں اور ان کی کتابوں پر بحث کی جائے اور اسی موقع سے ایسی تحریروں کا جو ایک بڑا حصہ ابھی تک خدا بخش جیسے برصغیر اور باہر کے کتب خانوں میں دفن پڑا ہے، کم سے کم اس کا ایک دو سطری تعارف ہی کرا دیا جائے۔ اس پر تفصیلی کام اور ریسرچ بعد میں آنے والے کریں گے سو یہ ایک مختصر تعارف پیش خدمت ہے۔

یہ انتخاب ڈاکٹر محمد عمر صاحب کی عنایت سے سیمینار کے شرکا کی خدمت میں پیش کی جا رہی ہے۔

عرب

تاریخ چہار گلشن محمد شاہی

از

لسارے چتر من

نانک پنتھی:

آسامی خلفهای ایشان نانک بذات خود بسی نیک بود. وان درا خلاف شده قرارداده اند و آئین جداگانه اغلب کر از طریقی بوده باشد یا سجاده نشینان او اختراع نموده باشند بهرحال دیگر تعداد خلافت نانک درین مختصر ضرور بود ایشان را آنقدر کثرت است که در ملک و هر شهر هزارها سکهان و در بعضی جاگه خاص اینها است لکها جمع می شوند از ص ۱۶۱ ب - ۱۶۲ الف -

گرونانک:

پیشنورا مانندی بودند او را جذبه الهی در گرفت در ذات او محو ساخت و مریدان ایشان از اطوار تلک و پوشش علیحده است. گورونانک در دوازده کروهی لاهور بر کنار دریا مکانی داشت تا امروز مسکن اولاد ایشان است. در ۸۹۹ھ سلطان بهلول و بعضی در موضع تلونڈی راه بهویه علاقه پرگنه راهون مضاف صوبه پنجاب از عدم پا بوجود نهاد پدرش کالی مودی سرکار بابر بادشاه بود بیان کمالاتش از تقریر و تحریر افزون است در ده سالگی صاحب کشف و کرامات بودند. اکثری از ممالک سیر کرده در قصبه بٹاله تاهل بودند در انجا بر لب رود راوی اقامت گزیده عالم عالم خلایق را بارشاد و هدایت رهنما کردید مردانه [۱۶۲ الف] نام سطری در تقرب ایشان بود از صفاتش که مملو از حقایق و مسحون از دقایق است نغمه ادا کرده دل مردم میفریفت در سنه بست سالگی بهدایت نشست و در سنه یک هزار و نود و شش زمانی که سلیم شاه پسر شیر شاه مرزبانی دهلی داشت رخت هستی بربست با فردوس مکانی بابر بادشاه نیز ملاقات کرده بود. ایام سجادگی پنجاه سال در هفتاد و سه سالگی عمر بعالم بقا شتافتند.

گورو انگد:

دویم محل نام بود قوم کهتری سرین از رفقای خاص گورونانک بودند ایشانرا گورو انگد خطاب داده وقت رحلت قائم مقام خود گردانید با وجودیکه گورونانک را دو پسر بود. چون دولت معنوی نصیب نبود خلافت و سجاده بر گورو انگد قرار گرفت. در زمان سلطنت همایون در ۹۴۶ھ سجاده آراست و در سلطنت اکبر بادشاه کوس رحلت نواخت. ایام قیصر ساقی مریدان سیزده سال.

گرو امرداس:

ایشان کہتری بہلہ بودند گورو انگد را پسر نبود امرداس را بر سجادہ نشاندند۔ در زمان اکبر بادشاہ بودند۔ در ۹۹۴ھ ہجری عالم را گذاشتند۔ ص ۱۶۲ ب۔ مدت رہنمائی بست و چہار سال۔

گرو نراین داس:

گرو نرایندآس سجادہ نشین شدند۔ از قوم کہتری سودہی بودند و داماد گورو امرداس در ۹۹۴ھ در عصر اکبر بادشاہ سجادہ را تیار است۔ و در سنہ مذکور بعہد جہانگیر بادشاہ بملک جاودان شتافتند۔ ایام خلافت ہفت سال۔ ص ۱۶۲ ب ـ ۱۶۳ الف۔

گورو ارجن صاحب:

بر سجادہ مسند نشین شدند و سجادہ را رونق بخشیدند و رحلت شان در زمان جہانگیر بادشاہ۔ وقوع یافت ۱۰۱۵ھ۔ مدت سجادگی بست و پنج سال۔ ص ۱۶۳ ب۔

بالا گورو:

خلف رشید گورو ارجن اند پس از پدر در وقت جہانگیر بعضی گویند در عصر شاہ جہان سجادہ را رونق افزودند و در ہمان عہد بعالم بقا شتافتند۔ ایام سجادگی سی و ہفت سال۔ ص ۱۶۳ الف

گورو ہر رای:

پدر ایشان را گورو گورونا نام بود او پسر را کہ بحضور پدر رحلت نمودہ بر سجادہ جا نشست این معنی در سلطنت شاہ جہان واقع شد و در عہد عالم گیر اورنگ زیب ۱۰۷۱ھ بعالم علوی شتافتند۔ مدت ارشاد ہفدہ سال ص ۱۶۳ الف

گورو بالا:

در سنہ مذکور سجادہ نشین شدند و بعد یک سال فوت کردند گورو تیغ بہادر در ۱۰۹۱ھ در زمان عالم گیر بر سجادہ خلافت نشست در ہمان عصر در شاہ جہان آباد [۱۶۳ الف] کشتہ شدند۔ جریان ہدایت ایشان یازدہ سال۔

گورو گوبند سنگھ:

خلف تیغ بہادر در زمان عالم گیر بعد پدر بر مسند خلافت رونق افزا شدند در ۱۱۲۲ھ در سلطنت بہادر شاہ بسرای جاوید رفتند۔ بست و یکسال مریدان را رہنما بودند۔ افغانی بچہ کہ پدرش را گورو تیغ بہادر کشتہ بود پیش ایشان آمدہ مصاحب شد و با او در چوپڑ حریف بودند روزے گورو گوبند با او گفتند کہ پسر صادق آنست کہ انتقام پدر خود گیرد او ہم بادی

ہمانوقت بازی می نمود یاز گورو گوبند گفتند سخنانی چند کہ او را عرق حمیت بجوش آرد او ولاچار شدہ جمدہر در شکم گورو گوبند رسانید و کار تمام ساخت تا گورو گوبند ایں دہ تن نزدیکی گورو نانک اند۔ پس ایں دہ خلیفہ را دس محل گویند و بعد ازاں کہ دیگر بر سجادہ نشستہ اں را اعتبار نہند۔ و بعضی معتبر شمرند۔ ص/ ۱۹۳ ب۔

گرو اجیت سنگھ:

در سنہ ۱۱۲۳ھ در آخر عہد بہادر شاہ بر سجادہ نشستہ ہر دو پسر گورو گوبند کہ یکی در حوالی سہرند با وزیر خاں فوجدار آنجا جنگ کردہ کشتہ شد و دویمی در اجمیر کشتہ گردید۔ از وی ہیچ اولاد نماند۔ مریدان پدرش دیدند [۱۹۳ ب] کہ سلسلہ خلافت ازیں خاندان برہم می خورد اجیت سنگھ را پسر قرار دادہ از پیش گاہ بادشاہ اجازت سجادہ نشینی آوردہ بر سجادہ نشاندند۔ اکثری با او اعتقاد آوردند چوں او از طفلی بہوش جوانی رسید بعضی ہواخواہان گفتند کہ سرکار خود جدا باید ساخت و ماتا سندری کہ حرم گورو گوبند بود آں رانی دخل نمودند باہم بنیاد مخالفت برپا کردند در عہد شہید مرحوم فرخ سیر بادشاہ ماتا سندری جداگانہ سجادہ آراست بعضی سکھان از اجیت سنگھ منحرف شدہ بہ ایں پیوستند۔ آخر الامر بحسب تقدیر در شہر فردوس آرامگاہ محمد شاہ بہ تہمت دروغی کہ یکی از خرقہ پوشان مسلمین بود ناحق کشتہ شد قریب دو سہ ہزار دیگر مردم ہنگامہ گر جمع شدہ بحضور اعتماد الدولہ کہ وزیر المہام بود بغوغا فریاد و نالش کردند وزیر مسطور از خوف فوج خود فرستادہ او را دستگیر شدہ زندہ بحضور آمد در پای فیل کاخ مستی او منعدم گردید و ایں ماجرا در سنہ ۱۱۳۷ھ حادث شد سجادہ آرائی چہاردہ سال۔ ص ۱۹۴ الف۔

منشی سنگھ:

پسر اجیت سنگھ بسیار خورد سال بود۔ ہواخواہانش از وسواس و ہراس کہ مبادا کسی اذیت رساند او را بمتھرا بردند تا امروز کہ سنہ ۱۱۶۳ھ باشد ہما جا سکونت دارد و اکثری با وگرویدگی دارند و بعضی از نانک شاہیان بطرف دیگر رجوع کردہ اند۔ ص ۱۹۴ الف و ب۔

ماتا سندری:

وی پرستار گورو گوبند سنگھ بود۔ گویند در خدمت ہم آمدہ آنانکہ با اجیت سنگھ منحرف شدہ بودند جداگانہ سجادہ او قرار دادہ مردم را بطرف خود می کشیدند چوں او ہم فوت شد طرفی ازاں بجانب صاحبدیوے رجوع کردند/ ص ۱۹۴ ب

صاحبدیوے:

مشہور بکوارہ دولہ گویند او صبیہ راجہ از راجہای کوہستان است و در اراجہ نیز برای گورو گوبند فرستادہ بود۔

پیش از رسیدن او گورو گوبند واصل آنجہانی شد۔ پس ازاں شوہر قبول نکرد و در فقر سکونت ورزید۔ بعد فوت شدن ماتا سندری بر سجادہ نشین گردید۔ بعد یک سال او ہم فوت کرد۔ ایں ہر دو در دہلی بودند۔ حالا بہ سکہان راجہ منشی سنگھ پسر اجیت سنگھ پرستش گاہ دیگر نماندہ وا ودر متھرا بجمعیت خوب باصد دو صد کس می ماند۔ ص ۱۹۴ ب۔

چک گرو نانک:

درحوالی است پورے کورو [گرو] گوبند خلیفہ و سجادہ نشین پنجم است اکثر از گورو نانک در آنجا باغ و تالاب خوش فضا ساختہ روز بیساکھی خلایق در آنجا ہجوم آوردہ یکدو شب گذرانیدہ بازدسہ گروہی رام تیرتھ کہ از معبد قدیم است می روند/ ص ۵۶ الف۔

نانک متا:

جائیست پیوستہ سنبھل کہ از معتقدان گورو نانک روز معین در آنجا مردمان بازدہم می آیند ص ۴۳ الف

On the occasion of Indic Religion Seminar, 1994

SIKHISM

by

Roy Chitraman

Presented by

Khuda Bakhsh Oriental Public Library

Patna